

Ptáci rybníků v okolí Studence

Volavka popelavá (Foto: M. Hrouzek)

Vodní ptactvo tvoří velmi rozmanitou skupinu druhů, které jsou svým způsobem života úzce vázány na vodní či mokřadní ekosystémy. Obecně jsou pro jednotlivé skupiny typická různá morfologická i fyziologická přizpůsobení sloužící k dokonalému pohybu a pobytu ve vodě. Patří mezi ně například přítomnost plovacích blan a lemů na prstech, nesmáčivého opeření, silnější podkožní vrstva tuku, či schopnost dokonale regulovat krevní tlak při potápění. Také tvar zobáku dosahuje u vodních ptáků velké rozmanitosti od zploštělého, na bocích ozubeného a lamelami vybaveného zobáku kachen, tvořící dokonalý filtr zachycující drobné živočichy a rostliny nacházející se ve vodě, přes harpunovitě utvářené zobáky volavek, či pilovitými okraji a hákem vybavený zobák kormoránů, sloužící pro aktivní lov kořisti.

Husa velká (Foto: M. Hrouzek)

Vodní ptáci, se kterými se během svých procházek kolem rybníků u Studence a okolí můžete setkat, náleží do rozličných skupin. Mezi snadno pozorovatelné patří zástupci řádů vrubozobých (*Anseriformes*). Od zimy do konce léta můžete pozorovat krásně vybarvené samce kachny divoké (*Anas platyrhynchos*) ve svatebním šatu s leskle zelenou hlavou a krkem, zatímco samice jsou zbarveny nenápadně, tzv. krypticky. Důvodem pro toto krycí zbarvení je, že téměř u všech zástupců kachnovitých obstarávají veškerou péči o potomstvo včetně stavby hnízda a inkubace snůšky právě samice a jsou takto více chráněny před predátory. Důležitým znakem pro příslušnost samice k druhu je přítomnost modrého „zrcátka“ v křídle. Dejte si pozor, abyste si samici kachny divoké nespletli s velmi podobně zbarvenou samicí kopřivky obecné (*Anas strepera*), jejíž zrcátko v křídle je však bílé. Samec kopřivky obecné má rovněž bílé zrcátko, kaštanově hnědou hlavu,

Kopřivka obecná (Foto: Papadopoulos)

šedě vlnkované tělo a zcela černě vybarvený ocas. Budete-li trpěliví a hodně pozorní, může se vám podařit spatřit také náš nejmenší druh kachny čírku obecnou (*Anas crecca*). Čírka preferuje menší, bohatě zarostlé rybníky, které jí poskytují dostatek zázemí pro stavbu dobře ukrytého hnízda. Čírka se nerada potápí, a proto svou potravu často sbírá jen se zanořeným zobákem ve velmi mělkých vodách u břehu. Všechny tyto druhy patří mezi tzv. „plovavé“ kachny a nejlépe to poznáte podle siluety plovoucího ptáka na hladině, kdy je ocas výrazně „vystrčen“ nad hladinu. Při sběru potravy primárně zanořují pouze hlavu či přední část těla, tzv. „panáčkuji“.

Čírka obecná (Foto: M. Šabík)

Do stejného řádu náleží také šedoohnědě zbarvená krasavice s červeno-oranžovým zobákem a nohama husa velká (*Anser anser*). Na rozdíl od kachen vytváří husy trvalé páry. Hnízdo bývá umístěno různě, nežádka i na stromech, a je mohutné a vysoké tak, aby z něj měla inkubující samice rozhled, zatímco samec hlídá na hladině opodál. Podobně samec vždy doprovází a střeží samici i s mláďaty na hladině. Husy jsou býložravé a často se chodí pást na louky a pole, kde svými pilovitými okraji zobáku uštipují výhonky rostlin.

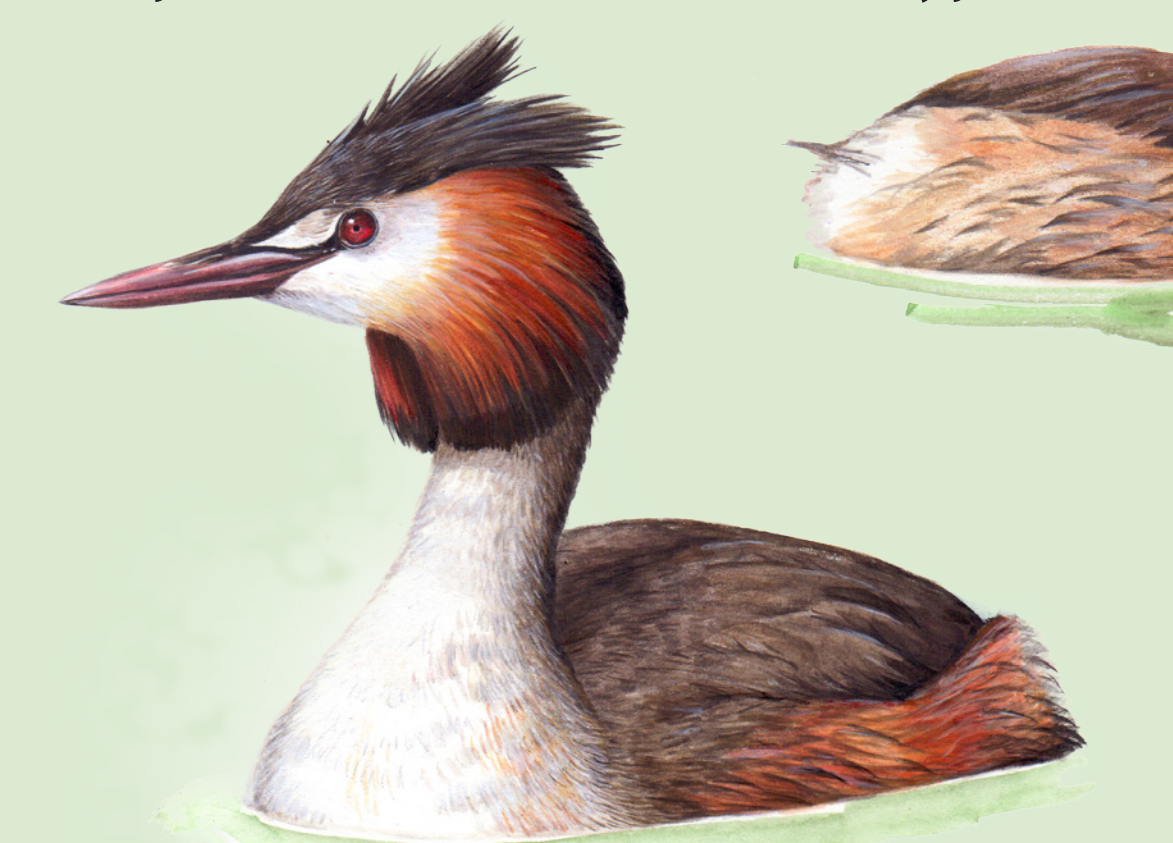
Polák velký nahoře a Polák chocholačka dole (Kresba: J. Hošek)

Další skupinu tvoří tzv. „potápivé“ kachny, které se za potravou aktivně potápějí často až na dna rybníků, kde sbírají různé druhy bezobratlých a jejich larev. Proto je jejich silueta na vodní hladině rozdílná, s ocasem umístěným těsně nad či pod vodní hladinu. Běžně můžete pozorovat dva nejběžnější zástupce, poláka velkého (*Aythya ferina*) a poláka chocholačku (*Aythya fuligula*). Vzácnou kachnou je nápadný hohol severní (*Bucephala clangula*). Stejně jako poláci se k nám rozšířil teprve v minulém století a okolí Studence je jedním z mála míst v ČR kde hnízdí. Na rozdíl od ostatních našich kachen si k hnízdění vybírá dutiny stromů, nejčastěji dubů.

Hohol severní (Foto: T. Hisgett, Flickr)

Dalšími nepřehlédnutelnými vodními ptáky jsou potápky (*Podicipediformes*), jejichž nejběžnějšími zástupci jsou potápka roháč (*Podiceps cristatus*) a potápka malá (*Tachybaptus rufocollis*). Potápky mají na prstech pouze plovací lemy, nikoliv blány. Jarní tok potápky roháče patří k nezapomenutelným zážitkům, kdy samec samici honí a přináší jí vodní rostliny, ze kterých pak společně staví plovoucí hnízdo, které je typické pro všechny zástupce potápek. Na rozdíl od kachen se u potápek v péči o potomstvo střídají oba rodiče, kdy na svých zádech jeden z rodičů mláďata vozí a druhý je krmí.

Potápka roháč (Kresba: J. Hošek)

Z řádu brodivých (*Ciconiiformes*) vašemu oku neunikne nejběžnější zástupce volavkovitých (*Ardeidae*), volavka popelavá (*Ardea cinerea*). Volavky jsou parárnice, a aby se jim jejich skvostné opeření nepromočilo, ošetřují ho pudrem, který si vytváří ze speciálních prachových per a do peří jej nanášejí hřebínkem, vytvořeným na nehtu prostředního prstu. Volavky loví kořist vystřelováním svého harpunovitého zobáku za pomoci speciálně utvářeného krčního obratle, díky němuž je krk volavky v letu esovitě zakřiven. Do stejného řádu patří také všeobecně známý čáp bílý (*Ciconia ciconia*) a jeho plachý, v lesích skrytý hnízdící příbuzný čáp černý (*Ciconia nigra*), jehož hlavní složkou potravy jsou ryby. Proto pro hnízdění vyžaduje vždy blízkost vodního toku, ve které svou hlavní potravu loví. Oba druhy čápů jsou tažné a zimují v Subsaharské Africe.

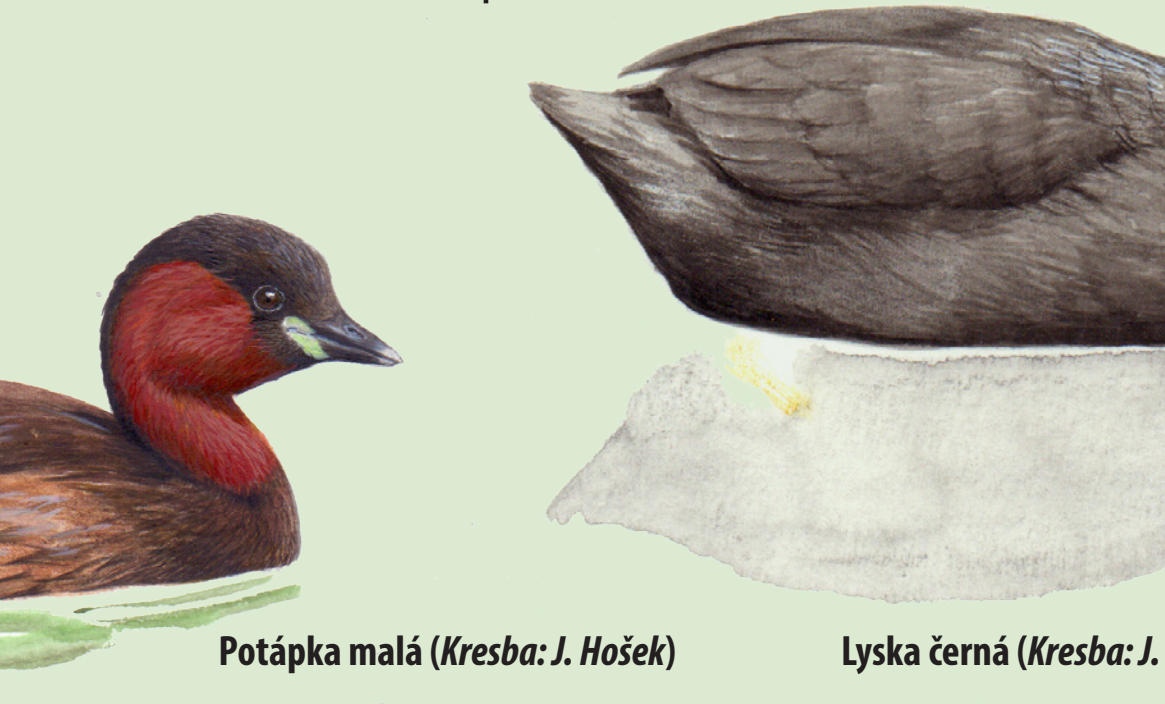

Čáp černý (Foto: P. Vaněk)

Kachna divoká (Kresba: J. Hošek)

Lyska černá (*Fulica atra*), která nám svým vzhledem může připomínat kachnu, však náleží do řádu krátkokřídlých (*Gruiformes*), tedy do příbuzenstva jeřábů a chřástalů. Lyska je silně teritoriální a proto patří mezi velmi agresivní a hlučné obyvatele vodní hladiny, kde se často proti narušiteli svého území rozbíhá a za skřehotavého povyku jej zahání co nejdále od svého hnízda. To je vždy pečlivě ukryto v hustém litorálním porostu.

Potápka malá (Kresba: J. Hošek)

Lyska černá (Kresba: J. Hošek)

ZAJÍMAVOST: U vodních ptáků byla stejně jako u některých savců a ryb zjištěna dokonalá schopnost vnímání magnetického pole, zapřičiňující, že většina vodních ptáků přistává na hladinu vždy severojižním směrem, bez ohledu na okolní podmínky (sílu větru, postavení slunce či směr pohybu jedince). Tato schopnost jim nejspíše umožňuje zabránit případným srážkám s ostatními jedinci při dosedání na vodní hladinu. Zkuste si tento objev česko-německého týmu vědců ověřit sami při svých toulkách a pozorování vodního ptactva na rybnících v okolí Studence.

Vědecké okénko:

Na našem pracovišti studujeme populační a ochrannou genetiku, reprodukční biologii a antipredační chování vodních ptáků. Díky získaným poznatkům tak můžeme objasnit nejen funkci rozdílných inkubačních, hnízdních a reprodukčních strategií vybraných druhů vodních ptáků, ale také vliv umělého navýšování počtu lovné vodní pernaté zvěře člověkem na původní genofond těchto druhů, včetně negativního dopadu na celkové společenstvo vodních ptáků v daném ekosystému.

Co studujeme?

• Genetická diverzita: Zjišťujeme, jak je genetická diverzita, zahrnující mnoho funkčních a imunitních genů, uměle odchovaných jedinců snížena a jak se projevuje na úrovni morfologické (počty lamel v zobáku), kondiční (náchylnost k infekcím, imunita, malá létavost) a chování (snížená reakce na predátora). Do jaké míry dochází k pronikání těchto „defektních“ genů do původního genofondu přirozených populací druhu? Navrhujeme ochranná opatření vedoucí k nutnosti regulace vypouštění uměle odchovaných jedinců do volné přírody.

- Hnízdní chování: Funkci a význam jednotlivých prvků hnízdního chování - umístění hnízda, přítomnost jedince na hnízdě během inkubace či množství hnízdní výstelky, na předaci snůšky a inkubujícího jedince.
- Hnízdní parazitismus a nevěra partnerům: Pro vodní ptáky je typické snášení vajec do hnízd vlastního nebo jiného druhu. Stejně tak dochází k nevěře mezi partnery a cizí samci někdy nutí samice ke kopulacím. Genetickými metodami studujeme intenzitu a frekvenci těchto strategií v populacích vodních ptáků a vliv tohoto chování na populační strukturu a celkovou zdatnost jedinců v populaci.
- Antimikrobiální potenciál jednotlivých složek vejce (proteiny, pigmenty) a hnízdního chování (inkubace snůšky, zakrývání snůšky hnízdní výstelkou, umístění a typ hnízda): Na základě experimentů v přirozených hnízdních podmínkách zjišťujeme vliv těchto parametrů na intenzitu bakteriální infekce vnitřních struktur vejce a jejich vliv na fenotyp mláďat a líhivost vajec ve snůšce.

Detailní studie jsou prováděny jak v přirozených populacích kachny divoké (*Anas platyrhynchos*), poláka velkého (*Aythya ferina*) a poláka chocholačky (*Aythya fuligula*), tak v polopřirozených či zcela experimentálních podmínkách využívajících pouze komerčně dostupná vejce především kachny divoké.

Pokud budete trpěliví, můžete na břehu rybníka pozorovat ledňáčka říčního (*Alcedo atthis*). Tento nádherný pták z příbuzenstva vln a dudků z řádu srostloprstých (*Coraciiformes*) hnízdí v norách, kterou si sám hloubí vysoko v březích tekoucích vod. Jeho hlavní potravou jsou ryby, za kterými se střemhlavě vrhá z vyvýšeného místa nad vodní hladinou. Ulovená rybka je také hlavním svatebním darem, který sameček přináší své vyvolené k hnízdní noře a s úklony jí svůj projev náklonosti předává.

Zaujalo vás téma?

